

УДК 373.013.016

ЛІНА РИБАЛКО*(Полтава)*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Розкрито сутність та зміст поняття «компетентнісний підхід», науково обґрунтовано педагогічні умови його реалізації у процесі підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації у ВНЗ.

Ключові слова: компетентнісний підхід, педагогічні умови, здоров'язберезувальна компетентність, професійна компетентність, підготовка майбутніх фахівців із фізичної реабілітації.

В умовах оновлення суспільно-економічного життя актуальною в системі вищої освіти постає проблема ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців, які зможуть легко пристосуватися до змінних умов сьогодення та бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Наразі суспільство, що характеризується регресивним зниженням стану здоров'я українців, потребує висококваліфікованих спеціалістів з фізичної реабілітації. Саме тому не менш важливим є питання якісної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації у ВНЗ, здатних володіти фундаментальними знаннями, вміннями та навичками, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності, ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів і творчо підходити до вирішення неординарних питань.

Підвищення якісної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації вбачаємо через впровадження інноваційних підходів до навчання, зокрема компетентнісного підходу в навчальному процесі. Останній забезпечить формування компетентного фахівця із фізичної реабілітації.

Традиційний підхід до підготовки фахівців у ВНЗ, суть якого полягає у формуванні знань, умінь і навичок, протирічить вимогам європейського освітнього простору, в який інтегрується освітня система України. Згідно з Болонським процесом, пропонується використовувати принципово нову парадигму вищої освіти СВЕ (Competence based education), що базується на засадах компетентнісного підходу до навчання, що забезпечує формування в студентів певних компетенцій та діагностуванні рівня компетентностей фахівців-випускників ВНЗ як результату вищої освіти.

Реалізація компетентнісного підходу в навчальному процесі ВНЗ відповідно принципам Болонського процесу уможливорює формування єдиного європейського простору вищої освіти і створення загальноєвропейської системи вищої освіти, результат якої пропонується оцінювати рівнем компетентності фахівця-випускника ВНЗ [1].

Наразі одним із основних завдань сучасної вищої освіти є впровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку студентів, що полягає не лише в формуванні професійних знань, умінь та навичок у студентів, а й підготовку компетентного фахівця, який глибоко розуміє і знає свою роль у сус-

пільстві, вміє творчо використовувати набуті знання на практиці, а також вміє працювати з людьми у колективі. Саме тому компетентнісний підхід є актуальним і претендує на чільне місце концептуальної основи освітньої політики держави.

Аналіз вітчизняної і зарубіжної наукової педагогічної літератури засвідчує, що у педагогіці досліджують, різні аспекти компетентнісного підходу, а саме теоретико-методологічні засади компетентнісного підходу до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах (Н. Бібік, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева, Ю. Тихомиров, А. Хуторський); шляхи модернізації освіти на компетентнісній основі (Б. Гершунський, Н. Кузьміна, А. Маркова, І. Фрумін, В. Шадриков); технології професійної підготовки фахівців на засадах компетентнісного підходу (А. Алексюк, В. Бондар, Н. Дем'яненко, В. Євдокимов, А. Капська, Л. Нічуговська, В. Олійник, В. Сидоренко, Т. Сорочан); теоретичні основи компетентнісного підходу у системі вищої освіти (І. Бабіна, П. Бачинський, Н. Дворнікова, Я. Кодлюк, О. Локшина, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, І. Родигіна, С. Сисоєва, Н. Фоменко).

Проте, в педагогіці відсутні спеціальні дослідження, присвячені проблемі реалізації компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Метою статті є розкриття педагогічних умов реалізації компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та їх теоретичне обґрунтування.

Проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у процесі навчання у ВНЗ привертає увагу багатьох учених. Аналізуючи феномен «фізична реабілітація», акцентуємо увагу на різних підходах до його тлумачення. Проте, притримуємося такого трактування цього поняття, яке випливає з дефініції «реабілітація», що пояснюється як «процес відновлення частково чи повністю втрачених функцій організму людини засобами не медикаментозної корекції, основним з яких є вплив на рухову сферу» [3, с. 24].

Дефініцію «підхід» розглядаємо як форму пізнавальної та практичної діяльності, сукупність вихідних положень, що визначають стратегію дослідження під відповідним кутом зору, базову ціннісну орієнтацію.

На основі аналізу наукової педагогічної літератури з'ясовано, що у педагогіці немає єдиного й однозначного пояснення поняття «компетентнісний підхід». Так, більшість вітчизняних науковців (Н. Бібік, О. Локшина, О. Овчарук, С. Трубачева, О. Савченко) стверджують про те, що навчання на основі компетентнісного підходу сконцентроване на вихідних результатах, а не на вхідних, враховуючи при цьому здатність виконання практичних завдань, але беручи до уваги знання, уміння та навички [2, с. 106-108]. Водночас, Г. Селевко трактує компетентнісний підхід як поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань, формуванням навичок, створенням умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатоаспектного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно-комунікативного простору [6, с. 24].

З огляду на зазначене, доходимо висновку, що компетентнісний підхід відображує інтегральний вияв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної і загальної культури особистості, досвіду фахової підготовки, ді-

яльності та творчості, що конкретизуються у певній системі знань, умінь, готовності до професійного вирішення поставлених завдань та проблем. Тому застосування компетентнісного підходу до навчання ставить на перше місце не сформованість у студента системи знань, а його вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнавальній діяльності, сфері професійних та особистих взаємовідносин.

Слушною є думка Н. Нагорної про те, що компетентнісний підхід передбачає такий вид змісту освіти, який не зводиться до знаннево-орієнтованого компонента, а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій [4, с. 267].

Результатом застосування компетентнісного підходу в навчанні є компетентнісно зорієнтована освіта, спрямована на комплексне засвоєння студентами професійних знань, умінь та навичок практичної діяльності, завдяки яким вони здатні успішно реалізувати себе в різних галузях життєдіяльності. Спираючись на праці Я. Кодлюк, С. Ніколаєнка, О. Овчарук, І. Родигіної, С. Сисоєвої та Н. Фоменко, вважаємо, що актуальність компетентнісно орієнтованої підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації пояснюється водночас тим, що, по-перше, застосування компетентнісного підходу в навчанні студентів пов'язуємо з необхідністю модернізації змісту професійної освіти, що передбачає його відбір, структурування з визначенням результативного складника освітнього процесу – набуття студентами ключових та життєво необхідних компетентностей; по-друге, в сучасному суспільстві постає потреба в компетентнісних фахівцях, конкурентоспроможних на ринку праці.

Компетентнісний підхід передбачає пріоритетну орієнтацію на такі вектори освіти, як: здатність до навчання, самовизначення (самодетермінації), само актуалізація, соціалізація та розвиток індивідуальності. Саме тому впровадження компетентнісного підходу у професійній освіті постає фундаментом формування компетентного фахівця, який володіє культурою професійної діяльності. Адже, цей підхід дозволяє здійснити відбір змісту професійної освіти відповідно до потреб особистості, що розвивається і одночасно орієнтує його на інноваційний досвід успішної професійної діяльності в конкретній галузі.

Реалізація компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ буде здійснюватися ефективно за відповідних педагогічних умов, реалізація яких має на меті: вдосконалення процесу підготовки студентів; забезпечення його організаційно-педагогічного та методичного супроводу; визначення форм і методів ефективної організації навчання.

Педагогічні умови розглядаємо як комплекс вимог, виконання яких забезпечує успішну організацію педагогічної діяльності і взаємодію суб'єктів процесу навчання [5, с. 210].

Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації зміщує акценти з процесу нагромадження нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку в них здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання й досвід у різних ситуаціях, що потребує від викладача зміщення акцентів у навчально-виховній діяльності з інформаційної до організаційно-управлінської площини. Викладач має постати перед студентами не лише в ролі ретранслятора знань, а й організатора освітньої діяльності. За цих умов змінюється і модель поведінки студента – дослідницько-активна самостійна діяльність приходить на зміну

пасивному засвоєнню знань, а навчальний процес набирає функцій розвивального.

Першою педагогічною умовою реалізації компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ визначаємо зміщення акцентів у навчально-виховній діяльності викладачів із інформаційної до організаційно-управлінської.

Застосування компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації сприяє формуванню здоров'язбережувальної компетентності в студентів, яку розуміємо як особистісно значущу систему знань про здоров'я, зміст яких включає уявлення про сутність понять самозбереження, формування, зміцнення та збереження здоров'я, про основи ведення здорового способу життя.

Другою педагогічною умовою реалізації компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ визначаємо формування в студентів здоров'язбережувальної компетентності як особистісно значущої системи знань про здоров'я та здоровий спосіб життя.

Для впровадження компетентнісного підходу як одного з основних напрямів модернізації вищої освіти України у процес підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації необхідно дотримуватися відповідних вимог до формування змісту, форм і методів навчання. Професійному становленню фахівців сприяють інноваційні та інтерактивні форми навчання: індивідуальна, інформаційно-технологічна, проектна та інші. Не менш важливим у реалізації компетентнісного підходу є дистанційна форма навчання, особливо для студентів, що навчаються без відриву від виробництва і вирішують комплекс завдань самостійно. Доцільно віддати перевагу тим методам навчання, які містять комунікативно-ситуативні та проблемного характеру завдання, що потребують залучення досвіду студентів, наближені до життя, майбутньої професійної діяльності, стимулюють їх активну розумову діяльність.

Третьою педагогічною умовою реалізації компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ визначаємо застосування інноваційних інтерактивних форм і методів навчання.

Компетентнісний фахівець з фізичної реабілітації чітко володіє системою знань, вмінь і навичок, до складу яких входять логічно пов'язані і взаємообумовлені складові, що відповідають видам навчальної діяльності студентів: пізнавально-продуктивна, комунікативна, психолого-виховна.

Отже, четвертою педагогічною умовою реалізації компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ визначаємо формування в студентів професійної компетентності.

На основі аналізу наукової педагогічної та психологічної літератури, особистого досвіду підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації виявлено й теоретично обґрунтовано систему педагогічних умов реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації у ВНЗ, а саме:

- зміщення акцентів у навчально-виховній діяльності викладачів із інформаційної до організаційно-управлінської;
- формування в студентів здоров'язбережувальної компетентності як особистісно значущої системи знань про здоров'я та здоровий спосіб життя;
- застосування інноваційних інтерактивних форм і методів навчання;
- формування в студентів професійної компетентності.

Застосування виявлених педагогічних умов на практиці сприяє формуванню компетентнісного майбутнього фахівця з фізичної реабілітації, якого характеризують такі компетенції, як: пізнавально-продуктивна, комунікативна, психолого-виховна.

Пізнавально-продуктивна компетенція формується під час вивчення основних дисциплін, передбачених навчальним планом. Вона містить систему знань, умінь і навичок, зокрема:

- базові знаннями про здоров'я та фізичну реабілітацію;
- вміння формулювати мету професійної діяльності, ставити завдання та їх вирішувати;
- вміння виділяти основні професійні знання;
- вміння пояснювати процеси та явища з позицій фізичної реабілітації;
- цілісні знання з дисциплін, що вивчаються;
- вміння застосовувати основні професійні знання та вміння на практиці;
- вміння творчої пошукової діяльності з вирішення проблем, що вимагають втілення раніше засвоєних знань у практику;
- навички користуватися інтернет-ресурсами для пошуку необхідної інформації.

Комунікативна компетенція забезпечує активне спілкування студентів на занятті у формі бесіди, діалогу, а також під час групових методів навчання, на практиці з пацієнтами. Вона передбачає застосування сформованих знань, обговорення результатів виконання творчих робіт. При цьому в студентів формуються такі вміння:

- вільно володіти державною мовою;
- обґрунтовувати свою думку та позицію серед одногрупників;
- оперувати основними професійними знаннями;
- робити висновки;
- аналізувати об'єкти, процеси та явища, їх порівнювати.

Психолого-виховна компетенція містить сформованість таких умінь студентів:

- ціннісного ставлення до себе та свого здоров'я;
- здоров'язбережувальної культури мислення;
- приймати виважені рішення в професійній діяльності,
- проектувати і реалізовувати здоров'язбережувальні технології.

Така система професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації передбачає й формування в їх свідомості здоров'язбережувальної компетентності як такої, що поєднує мобільні знання, гнучкі вміння та навички, критичне мислення.

Перевага компетентнісного підходу над іншими підходами до підготовки фахівців із фізичної реабілітації полягає у тому, що він дає змогу оцінити як знання, так і особистісні вміння та навички фахівця, які сформувалися у процесі його професійної підготовки у ВНЗ. Реалізація компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації у ВНЗ потребує значних зусиль професорсько-викладацького складу з визначення кола компетенцій, які мають бути сформовані у майбутнього фахівця, виокремлення їх змісту та критеріїв, які б дали змогу визначати рівень сформованості професійної компетентності.

Отже, реалізація компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації потребує відповідного змісту, форм і мето-

дів навчання. На основі аналізу наукової педагогічної та психологічної літератури, особистого педагогічного досвіду виявлено й теоретично обґрунтовано систему педагогічних умов реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ: зміщення акцентів у навчально-виховній діяльності викладачів із інформаційної до організаційно-управлінської; формування в студентів здоров'язберезжувальної компетентності як особистісно-значущої системи знань про здоров'я та здоровий спосіб життя; застосування інноваційних інтерактивних форм і методів навчання; формування в студентів професійної компетентності.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у розробленні дидактичної моделі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації як системи навчання, якою буде чітко визначено мету, завдання і зміст фахової підготовки компетентнісного фахівця з фізичної реабілітації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Єльнікова Г.В.* Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника вищого навчального закладу [електронний ресурс] / Галина Василівна Єльнікова // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – № 4. – С. 10. – Режим доступу до журн.: <http://tme.umo.edu.ua/>.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи // Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
3. *Марченко О.* Перспективи підготовки спеціалістів з фізичної реабілітації / Марченко О. // Теорія та методика фізичного виховання та спорту. – 2008. – № 1. – С. 47-51.
4. *Нагорна Н. В.* Формування у студентів понять компетентності й компетенції // Виховання і культура. – 2007. – № 1-2 (11-12). – С. 266-268.
5. *Рибалко Ліна.* Навчання природничих предметів на засадах еколого-еволюційного підходу в загальноосвітніх навчальних закладах: теорія і практика : монографія / Ліна Рибалко. – Полтава : ФО-П Мирон І. А., 2014. – 400 с.
6. *Селевко Г.* Компетентности и их классификация / Г. Селевко // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 138-143.

ЛИНА РЫБАЛКО

РЕАЛИЗАЦИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ

Раскрыта сущность и содержание понятия «компетентностный подход», научно обоснованы педагогические условия его реализации в процессе подготовки будущих специалистов по физической реабилитации в вузе.

Ключевые слова: компетентностный подход, педагогические условия, здоровьесберегающая компетентность, профессиональная компетентность, подготовка будущих специалистов по физической реабилитации.

LINA RYBALKO

IMPLEMENTATION OF THE COMPETENCY APPROACH IN THE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL REHABILITATION

Improving the quality of training of future professionals the physical rehabilitation through the implementation of innovative approaches to learning, including competency approach in the classroom. Last ensure the formation of professional competence in physical rehabilitation. The use of competency approach to learning puts in the first place of a student knowledge system and its ability to solve problems that arise in cognitive activity in professional and personal relationships.

The implementation of competence approach in teaching institutions in accordance with the principles of the Bologna process enables the formation of a common European higher education and the creation of a pan-European system of higher education, the result of which is proposed to evaluate the level of competence specialist graduates. Currently one of the major problems of modern higher education is the introduction of competency approach in training students is not only the formation of professional knowledge and skills of the students, but also to prepare a competency expert who deeply understands and knows their role in society, can creatively use the acquired knowledge in practice, and can work with people in the team. That is why competence approach is relevant claims at the forefront conceptual framework of educational policy.

The traditional approach to training in universities, the essence of which is to build knowledge and skills, contrary to the requirements of the European educational space, which integrates educational system of Ukraine. In accordance with the Bologna process proposed to use a fundamentally new paradigm of higher education CBE (Competence-based education), based on the principles of competence-based approach to learning, providing students in formation of competencies and specific diagnosis of competencies specialists graduates of higher education as a result.

The advantage of the competence approach over other approaches to training specialists in physical rehabilitation is that it allows to assess both the component Knowledge and personal skills specialist who emerged during his training at the university. The implementation of competence approach in the training of future specialists in physical rehabilitation in universities requires considerable efforts of the faculty of identifying the competencies to be formed in future specialist, separation of content and criteria that would allow to determine the level of formation of professional competence.

The implementation of competence approach in the training of future specialists in physical rehabilitation at the university will be effective in appropriate pedagogical conditions shift in educational activities teachers with information to organizational and management; formation of students competence as personally meaningful system of knowledge about health and healthy lifestyles; use innovative interactive forms and methods of training; formation of students professional competence. Application detected pedagogical conditions in practice promotes competence of the future expert in physical rehabilitation, which is characterized by the following competences as informative and productive, communicative, psychological and educational.

Keywords: *competence approach, Pedagogical terms, competencies in project preparation of future specialists Rehabilitation.*

Одержано 26.10.2015, рекомендовано до друку 18.11.2015